

Ocene in poročila

GLEDALIŠKA ŽEPNA BIBLIOTEKA

Spričo občutnega pomanjkanja domače gledališke literature predstavlja nova knjižna edicija z oficialnim naslovom »Knjižnica Mestnega gledališča«, ki jo je začelo izdajati ljubljansko Mestno gledališče, razveseljivo in prikupno zamisel. Oče te zamisli (o kateri so slovenski dramaturgi že večkrat premišljevali) je urednik zbirke Dušan Moravec.

Gledališče je Slovencem kot le malokateremu narodu malone nepogrešljiv sestavni del kulturnega življenja. Okrog sedem sto ljubiteljskih družin ter organsko iz njih zrasla svetovljanska poklicna gledališka dejavnost nam to trditev v celoti potrjujejo. Gre za bogato gledališko prakso in njen dokaj skromni publicistični in znanstveni odsev. Gledališka »bibliothèque de poche« bo tako lahko opravljala del te funkcije. Na eni strani bo posrednik med odrskimi deskami in občinstvom, prevodnik gledaliških teoretičnih in praktičnih spoznanj, ki bodo morala slej ko prej oploditi in preroditi naše ljubiteljstvo, če naj vnaprej igra in ohrani mesto, ki ga v slovenski literaturi ima. S pridom pa bosta po teh edicijah segla tudi poklicni gledališčnik in raziskovalec. Še posebej pomembno vlogo bo zbirka lahko odigrala s tem, da se je urednik odločil natisniti nekatere gledališke tekste, ki prekašajo povprečno raven sodobnih del. To funkcijo so začeli v zadnjem času opravljati delno že gledališki listi naših gledališč. Prav bi bilo, da bi se po tej zbirki seznanili z najboljšimi dosežki naše gledališke publicistike: s kritiko, dramaturško esejistiko vidnejših kulturnih delavcev. V letošnji zbirki bodo izšli Kreftovi dramaturški zapiski, sledili pa bi jim lahko še številni drugi. In naposled bi kazalo posredovati širšim krogom spoznanja in dognanja velikih gledaliških praktikov in teoretikov. Taka, širokemu krogu bralcev dostopna in cenena biblioteka bo za razvoj slovenske gledališke kulture opravila sila pomembno vlogo.

Prva zvezka te edicije sta pred nami. V prvem je Mestno gledališče ovekovečilo svojo najuspelejšo uprizoritev »Večer v čitavnici«. Urednikov uvod je posvečen zgodovini uprizoritve od zamisli do triumfa, ki ga je bila deležna ob zaključku na Sterijinem pozorju v Novem Sadu. Zares zanimiva je bila ta uprizoritev. Bila je ogledalo, v katerem so se ogledale vse slovenske generacije. Najstarejši so bili malone solzni in objokani, ko je Janez Bleiweis izpovedal svoj »psevdoevolucionarni« evangelij, srednja generacija se je ob kranjski uprizoritvi krohotala, mlajši skorajda niso vedeli, kam z vsem tem napihnjenim slovanstvom in Majko Slavo! Resnično je lahko predstava ugajala le razgledanemu gledalcu. Ali naj je bilo kakorkoli že: troje Vilharjevih enodejank, garniranih z vsem, kar nam še danes pojem »čitalništvo« pove, je v režiserjevem okviru zaživelo v vsej gledališko-zgodovinski bornosti in prikupnosti. Z »Večerom v čitavnici« je prireditelj (lahko bi zapisali: avtor) Mirko Mahnič duhovito in dostojno monumentaliziral naša preporodna in čitalniško gledališka prizadevanja. Razumljivo je, da brez uprizoritve ostaja besedilo zgolj mrtva zgodovina, oživljen spomin nanjo pa je vendarle lep, lep kakor spomin na daljno pobeglo otroštvo. Nekaj otožno slovenskega, nekaj pristržno domačijskega in ganljivega, nekaj, od česar se poslavljajš z dobrohotnim smehom, ki ne žali, je bilo v tem otroškem čitalniškem gledališču, v tej šoli naše »narodne vednosti in zavednosti«, saj je ob redki slovenski knjigi predstavljal čitalnica edin kraj, kjer se je razvnelo naše zapoznelo meščanstvo in malomeščanstvo v »narodnem navdušenju«.

Skrbno napisane in doživete opombe prireditelja govore za to, da je imel prireditelj pred očmi tudi uprizoritev v Prešernovem gledališču. Te opombe bodo prenekaterega kulturnemu delavcu pomagale poustvariti in podoživeti slovensko resničnost šestdesetih let, saj je pričujoča knjižica izšla tik pred stoletnico mnogih naših kulturnih ustanov, ki so bile spočete v tej »dobi brstenja in cvetja«.

Drugi zvezek z naslovom Pomenki o sodobnih dramah obsega nekakšen retrospektivni izbor dramaturgovih člankov, kakor jih poznamo iz gledališkega glasila. Moravčevo pisanje ni učenjakarsko in abstraktno. Njegovi gledališki pomenki so pisani v prijetno kramljajočem tonu in le taki so lahko dostopni vsem gledališkim gostom. Hvaležno bodo rabili tistim, ki pouprizarjajo njegov repertoar. Moravčev pogled na umetnost je in hoče biti vsekdar preprost, brez pompa in filozofskih komplikacij ter predvsem gledališki. Prav v tem je odlika in svojevrstnost njegovih gle-

daliških premissljevanj. Zdaj, ko jih je zbral v knjigo, se je razgrnila pred našimi očmi pisana, pa vendar enotna slika njegovih programskih prizadevanj, nihajočih med komorno moderno igro in »pozabljeno« slovensko dramo (Leskovec, Remec, Grum), adaptacijo (Vilhar) in dramatizacijo (Cankar, Kozak).

Priznati moramo, da tak izbor, kakor se nam kaže malone s perspektive desetletja, uspešno dopolnjuje programske naloge osrednje gledališke hiše. Novi knjižnici, ki bo nemara vsaj delno izpolnila vrzel med gledališko prakso in njenim publicističnim in literarnim odsevom, pa želimo, da bi se uveljavila, kakor se je uveljavilo gledališče, kjer je bila spočeta.

Rado Jan

DVOJNA MERA

Vsi vemo, da ne kaže meriti z dvojno mero: če si strog enemu, bodi še drugemu, če popuščaš, popuščaj vsem enako — če presojaš reči enakega značaja. In vendar ima človek včasih občutek, da na jezikovnem področju merimo krivično, z dvojno mero.

Čeprav je jezikovne kritike še vedno premalo, se vendarle dostikrat primeri, da kritik kako literarno delo pošteno »skrtači« tudi v jezikovnem pogledu: slovniško, pravopisno, slogovno — vsega ga pretiplje, prešteje mu vejice in še tiskovnih pomot ne pozabi. To je navsezadnje čisto prav, kritikom ni kaj očitati. In vendar!

In vendar je v našem tisku vse pogosteje opaziti dela, ki jim ni mogoče reči drugače kot nepismena: njihovi avtorji kratko malo ne znajo več svojega jezika. Pri takih objavah se krivda ne ustavlja pri avtorju, treba se je vprašati naprej: Kdo je kriv, da je mogla tako popačena slovenščina med ljudi? Saj vemo, da ima tako jezikovno skrpuvalo več vpliva kot deset jezikovnih kritik. Popularen slovenski tednik je recimo pod naslovom nekega članka objavil takle stavek: »Če bi bile vstopnice štokholmskega kina »Črna mačka« bele, sive, zelene ali kakšne druge neupadljive barve namesto rdeče, ne bi bil več hraber 25-letni Šved Evert Stenmark danes živ in nam ne bi mogel pripovedovati o osmih dneh pod lavino, ki bi kmalu postala njegov grob.« Kdor lahko zapiše tak stavek, je gotovo »nepismen«: ne čuti, kdaj je beseda neslovenska. Ali pa to čuti urednik, ki dovoli, da kaj takega izide?

Pa to je le majhen zgled, zakaj tako so napisane cele knjige. Na čistem slovenskem področju so taka dela sicer redka, čeprav tudi niso povsem nemogoča. Več jih je že na robu literature, v publicistiki, posebno prevodni. Največ pa jih je gotovo v strokovni literaturi in v znanstvenih panogah. Rekli bi, da se s tem jezikoslovci vse premalo ukvarjajo in da tako nastaja nepopravljiva škoda. JiS bi si morda lahko za letošnji ali za prihodnji letnik zastavil kot posebno in poglavitno nalogo, da razišče slovenščino v naši strokovni in znanstveni literaturi.

Oni dan mi je prišla v roke knjiga »Hidrogeologija in vodno gospodarstvo krasa«. Napisal jo je dr. ing. Franc Jenko, izdala Državna založba Slovenije 1959. Delo obsega 240 strani velikega formata. Kajpada ga ne morem strokovno presojeti, to bodo opravili drugi, poklicani za to. Zanimalo me je v jezikovnem pogledu, vendar mu tudi jezikovne ocene ne mislim pisati, zakaj v ta namen bi bila potrebna kar majhna brošura — dokazala pa bi isto, kar bo pokazalo že nekaj citatov: da avtor ne zna pisati po slovensko. Kaj je tega krivo, ne vem, neka znamenja kažejo, da je daljši čas živel v srbskohrvaškem okolju. Bodi kakor že, jezik v navedenem delu je tak, da se človeku večkrat kar ježijo lasje.

Kar pogledjmo! »Z merskimi raziskavami in približevanjem njih zaključkov bo slika o krasu vedno prirodnejša, ki jo bo treba v ogrodjih, čeprav spričo neobvladljivosti prostorskih razmer pod zemljo v idealiziranih pojavih, še fizikalno utrjevati« (str. 9). To ni samo jezikovno zanič, temveč tudi — vsaj za laika — nerazumljivo! Zagovorniki teorije, da bi se moralo tudi v slovenščini težišče od glagola prenesti k samostalniku, bodo našli v tej knjigi obilo gradiva, nad katerim se bodo morali zamisliti. Recimo: »Raztegnjenje obarvanosti obrha v barvni val je posledica medsebojno neznanega učinka difuzije barvila v vodi in različnih vodnih pramenov« (82). Razne neslovenske zveze kažejo, da avtor sploh ne ve več, kako se kaj veže v slovenščini: »... je nujno čim boljše poznavanje...« (136), »je bilo po Brodarju odkopano nad 2000 izdelkov...« (11), »da je kras v Sloveniji... obilo raziskavan in proučavan...« (33), »Neenotno je opredeljevanje vodotokov na kraške in nekraške« (159). O podobnem neznanju govorijo čudne besede: »preterana vrtnanja« (169), »Že odavnna se skuša« (218), »raztolmačljivo, razgolevanja« (130), »krajinozaščitno« (205), »oku-